

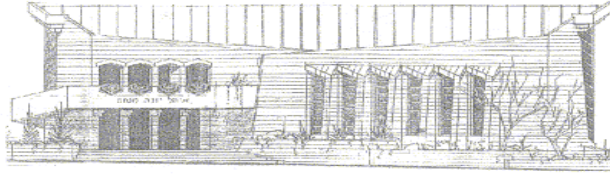
Ohel Yonah Menachem

Synagogue &
Community Center

Rabbi David Spektor

דוא"ל:

vaad@ohelyonah.com

אוהל יונה מנחם

בית כנסת
ומרכז קהילתי

הרב דוד ספקטור

אתר אינטרנט:

www.ohelyonah.com

קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה

מָה נֹאכֵל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית

צרכנות בשמיטה

חוברת מקורות לשיעור של הרב דוד אברהם ספקטור

א. הקדמה

(1) דברים טו, ט

קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה

(2) ויקרא פרק כה

(כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו.

(כא) וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים.

(כב) וזרעתם את השנה השמינית ונאכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן.

(3) ספר מאירת עיניים (סמ"ע) חושן משפט סי' ס"ז ס"ק ב

... ודווקא בזמן שהיה שמיטה ויובל נוהג מן התורה, היה מקוים בהן הברכה לגדל בשנה ששית לשלשה שנים.

ב. היתר מכירה

(4) הרב יצחק אלחנן ספקטור, רבה של קאוונא, ג' אדר תרמ"ח

א] ... והעליתי להתיר ע"פ העצה למכור השדות והכרמים לישמעאלים, הגוף והפירות על משך שתי שנים בלבד ואחרי כלות הזמן יחזרו הכרמים והשדות לבעלים.

ב] ... כהיום שהגיעני מכתב אשר נזדקקו לזה כבוד ידי"ן הרבנים הגאונים כש"ת מו"ה ישראל יהושע אב"ד דק"ק קוטנא נ"י ומוה"ר שמואל מאהליווער נ"י ומוה"ר שמואל זאנוויל נ"י ויצא הדבר בהיתר... והיה לי לנחת ולרצון בראותי כי אין אני יחיד בדבר הגדול הזה...

ג] ... והעבודה בשדות ובכרמים יהיו ע"י אינם יהודים, אך העניים אשר אין ביכולתם לשכור פועלים נכרים אם יעשו בעצמם נתיישב בדבר אי"ה עם הגאונים הללו שיחיו,

ד] ה' יזכנו לבוא בשמחה לארצנו ולקיים מצות שמיטה כמצווה עלינו בכל הלכותיה ודקדוקיה.

(5) אגרות ראיה, ח"א אגרת רמ"ח - יפו, ער"ח טבת תרע"ן

אספר לכבוד תורתו מעשה ששמעתי. בימי הגאון ר' ליב קאוונער ז"ל רצו נכבדי קוונא שיתיישב הגאון החסיד ר' ישראל סלנטער ז"ל בקוונא. וכשבאו לשאול ע"י דעת הגר"ל, אמר להם: אם הוא רוצה לקבל עליו משרה של הוראה טוב, ואם הוא רוצה לשבת בתור איש פרטי איני מרוצה בדבר. ושאלו אותו טעמו, אמר להם, שאפילו הגאון היותר גדול והצדיק היותר נשגב, לא יוכל לעמוד על דעתו של המשועבד להורות לרבים, ולדעת צרת נפשו, כדי לדון אותו לכף זכות.

(6) אגרת האדר"ת (הרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים), רבה של פונובז, מיר וירושלים (עדת אשכנזים פרושים) מודפס בסוף אדר היקר, אגרת ח' בפרשת כי תשא בשנת תרס"ב אל חתנו הרב אי"ה קוק, אז רבה של בויסק ואח"כ רבה של יפו והמושבות ירושלים והרב הראשי לארץ ישראל

"ודעתי עתה שונה הרבה מבשנת תרנ"ו, שאז נתוכחתי הרבה עם הגאב"ד ביאלוסטאק, הרב הגאון ר' שמואל מוהליבר ז"ל, אבל עתה הרבה הרבה נשתנו. "

(7) אגרות ראיה ח"א, אגרת רנא - יפו ה' טבת תרע"ן

על דבר ענין השמיטה... דרך ד' הישרה היא דרך המיצוע, לחזק את ידי מי שרוצה לקיים הכל כמאמרה, ולדון לכף זכות את המוכרחים לסמוך על איזה דרכי היתר.

(8) חזון איש שביעית סי' י' ס"ק ו': פירות העץ (כגון אתרוגים) בשדה של נכרי (כגון ע"י היתר מכירה)

א] אתרוגים של שביעית, אע"ג שמטייבין אותן בשביעית באיסור ומשמרין אותן, אין הפירות נאסרין ויוצאים בהן בחג, שעדיין הוא קדם הביעור, אלא שצריך ליקחם במתנה שלא למסור דמי פירות שביעית לע"ה. [אף בהקפה מותר], מיהו הסוחרים בכך עוברים משם איסור סחורה.

ב] ואותן שמוכרין [ע"י עצמן ולא ע"י שליח] פרדסיהן לנכרי אף שעוברים בזה משום 'לא תחנם', מכל מקום הוי מכירה ולדעת ספר התרומה פקעה מהן קדושת שביעית, ואע"ג שקשה לסמוך על זה, מכל מקום יש להם על מי שיסמכו, ולכן אין לאסור פירותיהן דיעבד.

ג] ואם שולחין את האתרוגין לחו"ל יש בזה משום 'אין מוציאין פירות שביעית לחו"ל', ומכל מקום אין הפירות נאסרין ויוצאין בהן וכל-שכן אם מכרו פרדסיהן לנכרי.

(9) שו"ת מנחת שלמה (הרב ש"ז אוירבאד) ח"א סי' מד: בשמיטה דרבנו מותר לאכול יעבד ומשומר ויספחים.

א] קניית פירות שביעית מחנוני המסתמך על היתר מכירה:

ב] ... נלענ"ד שגם המחמירים שאינם רוצים לסמוך כלל על "היתר מכירה", מ"מ לפי מה שנוהגים כהכרעת האחרונים להקל בזה" באיסור משומר ונעבד, וגם החזו"א כתב כן בהל' שביעית סי' י' אות ו' דבדיעבד אין הפירות נאסרין ומותרין באכילה לאחרים, נראה שיותר גם למחמירים לקנות פירות שביעית או ירקות דלא אסירי משום ספיחין מחנוונים שסומכים על ההיתר ושוקלן ומודדן ועושין סחורה בפירות שביעית, ואין הלוקח מהם צריך לחשוש משום לפני עור, או לזה שהוא מוסר דמי שביעית לע"ה דאסור גם בשביעית בזה" שהוא רק מדרבנן.

ג. פירות וירקות מערבים

10) הראי"ה קוק (אגרות ראי"ה ח"א, ס' שטז, יפו ה' תמוז תרע"ו לרב חיים ברלין, ירושלים)
עטי תרעד בידי למעשה הנבלה אשר נעשתה כעת לאחינו יושבי המושבות... הנה עתה אחרי אשר נגמר הענין בדבר סכסוך שאלת השמיטה, שכל עיקרה באה לטובת אחינו בני המושבות - נמצאו חותרי מחתרת, אשר יעצו בסתר לקנות דוקא מהגוים ולהרים קרן צרינו, השוחקים על משבתנו, איך שאנחנו בעצמנו רודפים את אחינו בני בריתנו, אי שמים.
אין לשער גודל החרפה וחילול השם ועוצם הרשעה שיש בזה. דמי לבבי כסיר ירתחו, וכאבי עד לשמים מגיע, מהמצב האיום הזה, מהנפילה של תורה ויראת שמים אמיתית שיש בענין הזה.
... ואיכא זה עתה תהפך השורה, שנקח משל גויים, הבלתי מושגחים, רק כדי לרדוף עד הנפש את אחינו-בשרנו.

ד. פירות וירקות משנה ששית

(11 מותר

ה. ערבה הדרומית

ה' ערבה דרומית - כיבוש עולי מצרים

12) שמות פרק כג פסוק לא

וְשִׁיתִי אֶת גְּבֻלְךָ מִיַּם סוּף וְעַד יַם פְּלִשְׁתִּים וּמִמְדְּבָר עַד הַנֶּקֶר כִּי אֶתְּן בְּיַדְכֶם אֶת יִשְׂרָאֵל וְגִרְשְׁתֶּמוּ מִפְּנֵיךְ.

13) מלכים א פרק ט פסוק כו

וְאֲנִי עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה פְּעֻצִיּוֹן גָּבַר אֲשֶׁר אֶת אֱלֹתַי עַל שְׁפַת יַם סוּף בְּאֶרֶץ אֲדוֹם.

14) משנה מסכת שביעית פרק ו משנה א

שלש ארצות לשביעית

א] כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד

ב] וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד

ג] מן הנהר ומאמנה ולפנים נאכל ונעבד.

15) רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כו

כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה, וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד שהוא מכזיב ועד הנהר ועד אמנה, אע"פ שהוא אסור בעבודה בשביעית, הספיחין שצומחין בו מותרים באכילה, ומהנהר ומאמנה והלאה מותר בעבודה בשביעית.

16) הרב קוק בכתב יד (מובא בספר שבת הארץ עם תוספת שבת פרק ו, הלכה כו, הערה 22)

במקומות שהחזיקו עולי מצרים ולא החזיקו עולי בבל, כשנזרע באיסור, מכל מקום הפירות מותרין באכילה, אבל קדושת שביעית נוהגת בהן.

ה' שמירת קדושת פירות שביעית

17) ויקרא כה, ו:

וְהִיְתָה שְׁבֵת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֶכְלָה.

18) מסכת פסחים נב:

"לאכלה ולא להפסד".

19) התורה תמימה שם ס"ק כא:

"שאסור להפסיד פירות הראויים) לאכילה."

20) הרב אי"ה קוק – משפט כהן ס' עה

בענין השלכת קליפין (קליפות), אם הם ראויים לנקותם ולאוכלם ולא נמאסו כל-כך... מניחם במקום שאינם נמאסים... ויהיו שם עד שירקבו.

21) הרב שאול ישראלי (מובא במדריך שמיטה לצרכנים תשנ"ד פרק ח, הערה 11)

אין קדושת שביעית בשאריות מזון שאין דרך בני אדם לאוכלן לאחר שנשארו (כגון: שאריות אוכל שנותרו בצלחת).

22) רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה א

אין עושין סחורה בפירות שביעית, ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר, ואותן הדמים הרי הן כפירות שביעית וילקח בהן מאכל ויאכל בקדושת שביעית, ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדושתו כשהיה.

23) רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ח הלכה יא

הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית נותן לו אתרוג מתנה, ואם לא נתן לו מבליע לו דמי אתרוג בדמי לולב.

24) רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה ג
כשמוכרין פירות שביעית אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנין, כדי שלא יהיה כסוחר פירות בשביעית.

ה3 ערבה דרומית - חו"ל

25) רמב"ם הלכות קדוש החודש פרק יח, הלכה טז
... מדינות שבמערב ושבמזרח מכוונות... **משלושים מעלות עד שלושים וחמש מעלות**... מכוונות כנגד ארץ ישראל.

26) ילקוט יוסף – שביעית והלכותיה (הרב יצחק יוסף בן הרב עובדיה יוסף), פרק א', הלכה ה, הערה ח
א] לגבי הגבול הדרומי ... הוא בערבה הדרומית החל **מהמעלה ה30 ומטה**, צומת נוה חריף(צומת שיזפון, דרומה מקבוץ יהל) לכיוון אילת. מוסכם על רבים שזה נקרא חוץ לארץ, ואין בגידולים שם שום קדושת שביעית וחיוב תרומות ומעשרות... ולא נכבש אף על ידי עולי מצרים.
ב] ... הנה דין יום טוב שני אינו קשור בגבולי הארץ אלא בהגעת השלוחין. ומכאן פסק הרמב"ם (קידוש החודש ה, יא): "כל מקום שיש בינו ובין ירושלים מהלך יתר על עשרה ימים גמורים עושים בי ימים." [שם הלכה ה, י: "אין בין ירושלים ומצרים על דרך אשקלון אלא מהלך שמונה ימים או פחות."].
ג] ובספר ברוך שאמר(עמ' רסט) הביא בשם בעל ציץ אליעזר ששמע מהחזון איש שיש לנהוג באילת יום טוב אחד בלבד.

27) (שו"ת מהרי"ט ח"א, ס' מ"ז)
"ופוק חזי מאי עמא דבר, שכל ישראל שישבו שם מעולם ושנים קדמוניות מעולם החזיקוהו כחו"ל, ורבותינו הקדמונים שבירושלים החזיקוהו כחו"ל לענין תרומות ומעשרות ושביעית, שרוב הפירות והתבואה של ירושלים מביאים לה מעזה."

ו. ירקות ממצע מנותק בחממה

28) חזון איש, שביעית סימן כ"ב, סעי' א'
א] "בירושלמי פרק קמא דערלה(פרק ראשון של מסכת ערלה) מיבעיא להו(דנו בבעיה, נשאלה השאלה) אם נוהג שביעית בגדילין (בגידולים) בבית? ולא אפשר! (ולא נפטר הבעיה, ולא השיבו תשובה לשאלה)."
ב] (כותב בספר) פאת השלחן סימן כ' [א'] סעיף קטן נ"ב: "ולדידן (לנו) דשביעית בזמן הזה דרבנן (ולא מן התורה נוהג), נקטינן לקולא(אנו נוקטים, פוסקים לקולא), שאין נוהגת שמיטה בגידולים - פירות וירקות- שמגדלים בתוך הבית ומותר לעשות בהם כל המלאכות שעושים בשאר שש שנים."

ג] ... ונראה דעציץ שאינו נקוב (בלי חור בתחתית העציץ וזה נקרא "מצע מנותק" מהקרקע) ועומד תחת תקרת הבית יש להקל טפי (יותר).
... ואחרי שכבר הורה זקן, הפאת השלחן להקל אף בזורע בבית, המיקל בעציץ שאינו נקוב בבית, יש לו במה לסמוך.
וגדר (הגדרת) בית ודאי אינו צריך בית, שחייב במזוזה והדעת נוטה דהעיקר תלוי בכסוי(התקרה), ואולי צריך מחיצות עשרה טפחים גם כן. "

ז. ירקות ופירות אוצר בית-דין

ז1 מצות אכילת פירות שמיטה של יהודים

29) רמב"ן, מצות עשה ג'
"שאמרה תורה בפירות שביעית 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה'."
30) מגילת אסתר שם(בהסברת דברי הרמב"ן)
שיהא מצוה באכילתם! ... מה שהוא מתוקן וטוב חייב לאכול... וכן בעל זהר-רקיע במצות עשה ס"ו: 'כי היא מצוה'.

ז2 ירקות ופירות הם הפקר בשנת שמיטה

31) ויקרא כה, פ' בהר :
(ד) וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ שְׁבַת לַה' שְׁדָךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר.
(ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֵת עֲנָבֵי נְזִירְךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ.
(ו) וְהִיתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לְכֶם לְאָכְלָה לָךְ וּלְעֶבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְרְךָ וּלְתוֹשְׁבֵי הָגָרִים עִמָּךְ.
32) רש"י ויקרא פרק כה
(ה) לא תקצור - להיות מחזיק בו כשאר קציר, אלא הפקר יהיה לכל.
(ו) והיתה שבת הארץ וגו' - אף על פי שאסרתים עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית, אלא הכל יהיו שוים בה, אתה ושכריך ותושבך.

33) רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כד

מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה, וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין בכ"מ שנאמר ואכלו אביוני עמך, ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר, חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין, ואם הביא יותר מזה מותר.

ז3) תקנת אוצר בית-דין

34) תוספתא מסכת שביעית פרק ח, הלכה א :

- א] בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר
ב] הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלים עודרין אותן ועושין אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר.
ג] הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרין פועלין בוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר... ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו .

ז4) ירקות בקדושת שביעית

35) רמב"ן ויקרא כה, ה "את ספיח קצירך"

ירקות צמחו בששית ונלקטו בשביעית, יש בהן משום קדושת שביעית לכל דיניה להפסד... לסחורה... ואע"פ שגדלו לגמרי בששית, מפני שאנו הולכים אחר לקיטה (קטיף) בירק... אבל אין בהם משום ספיחים שאינם ספיחי שביעית, שהרי בששית צמחו, ואפילו הוסיפו בשביעית, אין בהם דין ספיחים.

36) חזון איש שביעית סי' ט, יז

ירק שנגמר בשביעית לדעת הרמב"ם אסור משום ספיחים, ולדעת ר"ש מותרים משום ספיחים וכך דעת הרמב"ן וכיון שהוא בדרבנן יש לסמוך עליהם ז"ל ולכולי עלמא הן בקדושת שביעית.

ז6) פירות בקדושת שביעית

37) רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד

הלכה ט : א] באחד בתשרי ר"ה לשמיטין וליובלות.

- ב] פירות ששית שנכנסו לשביעית אם היו... פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ר"ה הרי אלו מותרין, ואע"פ שאוסף אותם בשביעית הרי הן כפירות ששית לכל דבר,
ג] ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ר"ה הרי הן כפירות שביעית.
ד] הלכה ז : פירות האילן אוכלין אותן בקדושת שביעית.
ה] הלכה יג : וכן פירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית... אילנות הולכין אחר עונת המעשרות.

38) חזון איש שביעית סי' ט, יז

- א] פירות האילן שחנטו קודם ראש השנה (של שנה השביעית), אע"ג שנמרו בשביעית, אין בהן קדושת שביעית.
ב] פירות האילן שחנטו בשביעית ויצאו לשמינית, הרי הן כפירות שביעית ודווקא שחנטו קודם ראש השנה (של שנה שמינית).
ג] חנטו אחר ראש השנה (של שנה שמינית) הרי הן כפירות שמינית לכל.

39) הגדרת חניטה לפי חז"א שם :

- א] לדעת הרמב"ם היינו עונת המעשרות (= שליש גידול).
ב] ולדעת תוספות והר"ש היינו סמדר או בוסר.
ג] ובזתים וענבים לכולי עלמא עונת המעשרות והיינו שליש.
ד] ובענבים ורמונים, אם הגיע גרגיר אחד כל הרוח, חשיב 'כהגיע' (לעונת מעשרות).

ח. יבוא

40) רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כה

אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד שנאמר כי תבואו אל הארץ וגו'.

"מָה נֹאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת ?" ויקרא פרק כה, כ

סיכום הלכה למעשה ע"פ שיעורו של הרב דוד אברהם ספקטור

לקנות ולאכול ירקות ופירות מ:

1. "היתר מכירה" - חקלאות יהודית בארץ (מעדני ארץ רש"י אוירבאך זצ"ל) - מותר
2. חקלאות יהודית בארץ ישראל בלי "היתר מכירה" - אסור
3. חקלאות ערבית (עזה "צרינו" וכו') - מותר...
4. יבוא (אירופה וכו') - מותר

וְהָיָה אֲחֵיךָ עִמָּךְ! ויקרא פרק כה, לו

5. חקלאות יהודית משנה ששית (שנת תשס"ז, קירור) - מותר ומהודר
6. חקלאות יהודית בערבה דרומית (למטה מקו 30 מעלות) - מותר ומהודר
7. מצע מנותק בחממות של חקלאות יהודית (חז"א) - מותר ומהודר

וְהִיְתָה שִׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֲכֹלָה ויקרא פרק כה, י

8. חקלאות יהודית דרך "אוצר בית-דין" - מצוה לאכול (רמב"ן, מגילת אסתר) בפירות וירקות אוצר בית-דין (ירקות לפי חז"א - לפי ר"ש ורמב"ן, שלא כרמב"ם) יש לשמור על קדושת שביעית: ללא שקילה, (התשלום עבור הטיפול ולא עבור הפרי, שהוא הפקר) שימוש רגיל בירק ופרי ולא שימוש חריג, קליפות ושאריות להניח בכבוד בשקית (וירקבו בעצמם).

"אוצר הארץ" – מכון התורה והארץ

א] בשנת השמיטה תשס"ח ולאחריה יספק "אוצר הארץ" פירות וירקות בכשרות מהודרת מאוצר בית-דין, איסוס שישית, מצעים מנותקים, גידולי ערבה ועוד.

ב] "... התוצרת המסווקת על ידי "אוצר הארץ" היא על פי הנחיית רבני מכון התורה והארץ שסוסיס ופוסטסיס על פי הצפכתנו והופאותינו. על כולנו. מוסות ויחסיס, לחיב ואלתחיק באכילת תוצרת מהוצרת זו. שיש בה מקצות ארץ ישראל והליכותיה. " הרה"ג אברהם אלקנא שפירא, הרה"ג מרדכי אליהו, הרה"ג יעקב אריאל, הרה"ג דוב ליאור ועוד עשרות רבני ארץ ישראל.

ג] בשנת שמיטה תשס"ח יהיה בע"ה "אוצר הארץ" בבית-שמש בחנות "דיל זול" ברמת בית-שמש א' וב"סופר-הצלחה" בגבעת שרת.